

Posset forte dici, corpus Christi in universali et constanti illa professione, qua panis et vinum dicitur transmutari et converti in corpus et sanguinem Domini, non significare rem sanctificatam quomodocumque, sed sanctificatam corpore Christi contento et praesente in ea, unde sensus erit: panis communis transmutatur et convertitur *in rem continentem corpus Christi*. At imprimis hic sensus subiiciendus verbo *corpus Christi* esset saltem aequae improprius; nos autem non solum aliquam specialem significationem impropriam, sed generatim et simpliciter significationem impropriam et translatam demonstramus esse absurdam. Quis porro non videt, aequae esse commentitiam et contra omnium hominum usum loquendi confictam significationem, ut in formula solemni liturgica, a Patribus adhibita velut simplicissima et non indiga explicationibus, imo qua ipsi Patres tamquam propositione adhuc clariori solent explicare, quid efficiatur verbis institutionis: « hoc est corpus meum, » ut in tali inquam formula vox *corpus Christi* non retineat suam propriam et obviam significationem, sed detorqueatur ad sensum improprium, petitum e longinquo, qui nemini nisi cavillando possit in mentem venire? Ceterum, ut maneamus in instituto argumento *ad hominem*, si in tam solemni, simplici, universali professione fidei, quid sit Eucharistia, iam asseritur intelligi debere *corpus Christi* sensu improprio non obvio sed difficillimo (talis enimvero est, si iubemur nomine *corpus Christi* intelligere *panem continentem corpus Christi*), quomodo, quaeso, persuadebis esse potius verum hunc sensum quam alium Sacramentarium pari quidem modo, sed certe non magis improprium et contortum, quo dicitur nomine *corpus Christi* significari panem elevatum ad figuram vel ad virtutem corporis Christi? Negari igitur sine ridiculis contortionibus Sacramentarium nullo modo potest, in professione communi omnibus Ecclesiis antiquitatis quod panis transmutatur aut convertitur in corpus Christi, quod panis transmutatione fit corpus Christi (vide Liturg. Chrysostomi

tact with each other. Or one heresy ramifies into others. They have a secret sympathy with each other.

th. VIII. p. 120.), quod de pane fit corpus Christi; in hac, inquam, professione *corpus Christi* intelligi sensu obvio ac proprio corpus Christi reale et substantiale.

b) Dicitur ergo unum corpus transmutari aut converti in aliud corpus (panis in corpus Domini). Atqui quoties unum corpus transmutatur in aliud corpus, una substantia in aliam substantiam, semper et necessario intelligitur, *priorem substantiam desinere et fieri aliam*, seu *in vicem eius succedere aliam*; est quippe haec essentialis notio conversionis substantiae in substantiam sensu declarato in th. XIII. Cum enim conversio sit desitio unius per successionem alterius *secundum aliquam rationem* entis, qualis sit haec ratio entis, utrum substantia an accidens, designatur non sane verbo *transmuto*, *converto* etc., quod fere indifferenter se habet ad quamvis speciem transmutationis significandam; sed designatur ratio entis, secundum quam est desitio et successio, per terminum in quem fit conversio, seu per terminum formalem *ad quem*. Si igitur hic terminus formalis *ad quem* est substantia, necessario intelligitur haec substantia succedere in vicem et ad desitionem alterius *esse* specifici, quod ponitur ut terminus convertendus (terminus *a quo*); et proinde si, ut supponitur, etiam hic terminus *a quo* est substantia, necessario intelligitur, unum *esse* substantiale designatum in termino *ad quem* succedere in vicem et ad desitionem alterius *esse* substantialis designati in termino *a quo*. Sic docti et indocti, quando audiunt converti virgam in serpentem, omnes intelligunt, per successionem illius *entis substantialis*, quod est serpens, desinere alterum *ens substantiale*, quod est virga; sicut vicissim, quando dicitur e. g. natura corrupta transmutari in incorruptionem, omnes intelligunt, mutationem esse secundum desitionem imperfectionis et successionem perfectionis accidentalis in eadem permanente substantia. In illa ergo solemni professione: « panis transmutatur in corpus Christi, » eo ipso quod terminus *ad quem* est atque ex dictis et adhuc dicendis necessario intelligitur *substantiale corpus Christi*, manifesto exprimitur *conversio substantiae in substantiam*, desitio scilicet substantiae quae est panis, per successionem substantiae alterius quae est corpus Christi.

Dixi conversionem substantialem exprimi, quoties terminus formalis *ad quem* seu id, in quod fit transmutatio, est *substantia*; non tamen dico, semper intelligi conversionem substantialem, quoties terminus *ad quem* designatur nomine substantivo, quod per se quidem et significatione immediata est nomen substantiae, sed tamen ex usu loquendi adhiberi potest et in contextibus reipsa adhiberi intelligitur non ad significandam substantiam, sed sensu improprio ac translato ad significandam qualitatem seu perfectionem accidentalem (ut accidens opponitur substantiae). Videlicet quando terminus formalis *ad quem* est qualitas accidentalis, ex dictis conversio non est secundum substantiam, sed substantia secundum *esse* substantiale manens eadem mutatur secundum *esse* accidentale ab hoc statu in alium, ut corpus corruptibile mutatur in corpus glorificatum, ubi *terminus formalis ad quem* non est corpus, sed sunt qualitates glorificationis succedentes qualitatibus corruptibilitatis. Iam sicut in propositionibus enuntiantibus *quid aliquid sit*, potest aliquando qualitas exprimi in praedicto metaphorice per nomen designans significatione immediata substantiam et significatione translata qualitatem, ita etiam in propositionibus *enuntiantibus mutationem* idem et secundum eundem usum loquendi fieri potest in termino formali *ad quem*. At sicut in propositionibus prioribus observandae sunt leges locutionis humanae, ita eadem omnino leges custodiantur oportet in propositionibus hisce posterioribus, ne oratio evadat inepta et ad fallendum composita. Lex autem metaphorarum est universim, ut fundamentum translationis sit notum et sponte se offerens intellectui, adeoque in re praesenti postulatur talis similitudo inter rem substantialem a qua nomen transfertur, et inter rem alteram ad quam ob similitudinem ac analogiam qualitatum transfertur, ut facile intelligatur sensus translatus et fundamentum translationis. Sic supposita aliqua notitia doctrinae Scripturarum ac ordinis supernaturalis sine periculo erroris potest dici, homines per gratiam et vitae innocentiam mutari in angelos (1); in resurrectione

(1) Ita dictum est per comparisonem: « erunt sicut angeli Dei in coelo » Mt. XXII. 30.

corpus transire in naturam animae et fieri spirituale (1); per gratiam baptismi transmutari fideles in Christum (2); Christum dum nobiscum unitur in Eucharistia, non transmutari in nos, sed nos in ipsum (3); Paulum diligentissima imitatione in se ipso expressum ostendisse Christum transmutata animae suae forma ad ipsum exemplar (4); bonitatem divinam transmutare nos in se ipsam (5). Sunt haec exempla ex Patribus citata a Doctore Anglicano. Contra vero quod ad scopum peculiarem dixit Gregorius Nyssenus (contr. Eunom. l. IV. p. 161; l. I. p. 56. T. II.), humanam naturam in Christo (per glorificationem) transmutatam esse in divinitatem, vel in divinam naturam (6), obscurum est et indigum multa explicatione ex aliis doctrinae capitibus, et ex ipsius Gregorii aliis sententiis (cf. Petav. de Incarn. l. X. c. 1. n. 6. sq.). Unde talis modus loquendi nec fuit nec esse potuit umquam penes catholicos communis et tamquam universalis fidei professio, quid de Christo credendum sit; sed propter eandem rationem quia sensu obvio ac proprio verborum exprimit substantialem humanae naturae mutationem, potuit adhiberi et revera est adhibitus sine alia explicatione ad exprimendum dogma Eutyechianorum.

Discrimen itaque inter locutiones, ubi formalis terminus conversionis *ad quem* exprimitur per nomen immediate designans qualitatem seu accidens, et inter has alias, ubi idem terminus exprimitur per nomen sensu non immediato sed translato designans *qualitatem*, dummodo sensus tro-

(1) Terminus prior *natura animae* explicatur de qualitate (cf. supra p. 136) per terminum alterum *corpus spiritale* ex 1. Cor. XV. 44. (cf. th. XI. n. III.).

(2) « Quicumque enim in Christo (ἐν Χριστῷ) baptizati estis, Christum induistis » Gal. III. 27.

(3) « Qui manducat me, et ipse vivet propter me » Io. VI. 57.

(4) Haec neque locutio est impropria. « In eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem tamquam a Domini Spiritu » 2. Cor. III. 18.

(5) « Qui adhaeret Domino, unus spiritus est. » 1. Cor. VI. 17.

(6) Locutiones aliae Nysseni ad exprimendam absorptionem infirmitatis et abundantiam glorificationis in humana Christi natura, quas Pusey iterum coacervavit, nullam vel certe non eandem habent obscuritatem.

picus sit manifestus, non est aliud quam rhetoricum, sicut universim inter locutiones proprias et metaphoricarum, atque adeo pari modo utrisque exprimitur transmutatio non secundum substantiam, sed secundum accidentalem aliquam rationem entis. At ubi tamquam terminus formalis *ad quem* designatur substantia, ubi videlicet nomen designans substantialem rationem entis constat retinere suam propriam significationem et non adhiberi sensu translato, non potest intelligi alia transmutatio expressa, quam secundum substantialem rationem entis, ut evidenter constat in hac solemni professione, quod panis *transmutatur in corpus Christi* seu *fit corpus Christi*, in liturgia toties per omnes Ecclesias ab universo Clero et populo repetita, quoties divina mysteria celebrantur.

c) Disputatio igitur non est de significatione verborum *transmutationis, transelementationis, etc.*, si haec per se spectentur. Concedimus omnes, fieri etiam transmutationes accidentales et quidem frequentissimas, et has quoque designari verbis commemoratis (1). Quando catholici insistunt verborum significationi, ut ille ipse scriptor catholicus, quem

(1) Nihil potest affirmari absurdius, quam quod Oxoniensis Doctor tamquam principium adtribuit catholicis, cui tota eorum demonstratio transubstantiationis innitatur. Assumunt scilicet, inquit, Romani catholici, mutationem rei materialis non posse esse aliam, quam mutationem ipsius substantiae. « Roman Catholics assume, that the *change* of a material object must necessarily be a material change, a total change of its very substance. The whole strength of their argument lies in this assumption. Wherever a word impleying *change* is used of the consecrated elements, they assume that this change must be a total change of its physical substance or matter, and that, a change into another substance or rather an annihilation of the former » p. 171. Itaque quia omnes catholici credimus e. g. aquam, oleum etc. mutari ex aqua et oleo communi ac profano in materiam sacramentalem et in rem sacram, credamus necesse est, aquam et oleum desinere et mutari in aliam substantiam, puta forte in quintam essentiam veterum physicorum; imo credamus oportet res omnes materiales in perpetua esse transmutatione substantiali, cum mutationes multiplices in eius sint continuas; id enim sequitur necessario ex nostro illo principio ab erudito Doctore in nostris animis detecto, quod fateor me numquam, verbis saltem tam crudis, exprobratum apud ullum scriptorem praeter hunc unum legisse, numquam alicui in mentem venire posse suspicatum esse.

Pusey nominatim p. 162. sq. impugnandum suscepit, profecto non agunt de significatione verbi *transmutato, transelemento* etc. seorsim sumpti, sed de locutione complexa *transmutationis, transelementationis, conversionis in corpus Christi*. Labore ergo prorsus inutili Professor Oxoniensis l. c. centum fere paginas impendit, ut post Calvinianos Albertinum, Blondellum, Claudium (vide Perpetuit. Fidei defens. T. II. l. VI. c. 3.) demonstraret, verba illa *transmutari, transferri, transelementari* apud Patres occurrere etiam de transmutationibus accidentalibus, quod nemo nostrum negat. Sed nullo modo demonstravit nec umquam demonstrabit, eadem verba posse significare aliud quam conversionem substantialem, quando tum terminus qui dicitur converti (*a quo*) tum terminus, *in quem* conversio enuntiantur, proprio sensu est *substantia*.

α) Sane in longe maxima parte exemplorum, quae a disputatore nostro post Calvinianos producuntur ex ss. Patribus, expresse terminus *ad quem* ponitur *qualitas* aut *perfectio accidentalis superaddita*; in plerisque enim dicitur nos transmutari *in melius, in aliquid divinius, in incorruptionem*, Christum per suum Evangelium nos transmutare *quodammodo ad suam propriam qualitatem* (προς ιδίαν ὡσπερ ποιότητα. Cyrill. Alex. de Ador. l. 17. p. 614.), naturam humanam in Christo *esse transmutatam ad divinam dignitatem*, aquam baptismi per virtutem Spiritus Sancti transelementari vel transferri ad quamdam divinam et ineffabilem *efficaciam* (προς θεϊαν τινα και ἀβήητον ἀναστοιχειούται al. μεταστοιχειούται δύναμιν. Cyrill. T. IV. p. 147.).

Ad hanc classem pertinent illae quoque propositiones a Pusey citatae, in quibus terminus *totalis* quidem exprimitur per nomen substantiae cum epitheto designante qualitatem, sed terminus *formalis* transmutationis continetur unice hoc epitheto qualitatis. Ita a Gregorio Nysseno in interpretatione illius dicti in Ps. II. « reges eos in virga ferrea, » dicitur Christus gentes confracto eo, quod erat luteum ac testaceum, transelementasse in *intemperatam* naturam (εις την ἀκηρατον φύσιν), et a Chrysologo dicitur Christus naturam commutare in *coelestem* substantiam; similiter a Tertulliano dicuntur homines in resurrectione « demutati

in *angelicam* substantiam per illud incorruptelae indumentum, » a Macario « transmutati in naturam *Deo similem* » εἰς θεϊκὴν φύσιν; a Cassiano dicitur in Christo per glorificationem « natura carnis in *spiritualem* (cf. 1. Cor. XV. 44.) translata substantiam. »

Eiusdem rationis sunt etiam testimonia ab adversario prolata, in quibus qualitas exprimitur per nomen substantiae sensu improprio et translato adhibitum. De his sufficiunt paulo ante dicta, profecto enim illae locutiones manifesto tropicae hinc inde in certis contextibus et occasionibus adhibitae nihil prorsus habent commune cum professione universali, quod panis transmutatur in corpus, vinum in sanguinem Domini; vel quod panis ac vinum, de pane et vino fit corpus et sanguis Domini.

β) Aliam classem testimoniorum habet Doctor Anglicanus communem cum antiquis Lutheranis. Confert scilicet duas propositiones: « Verbum caro factum est, » et « panis fit corpus Christi. » Patres s. Athanasius, s. Gregorius Nyssenus etc. multis insistunt, in priori propositione nullam debere intelligi mutationem; ergo, ita ipse infert, etiam quando iidem Patres docebant quod panis fit corpus Christi, non possumus censere, eos intellexisse mutationem substantialem panis. Ergo, posset prosequi ulterius, quando iidem Patres legebant in scripturis « aquam vinum factam, uxorem Loth factam statuum salis, » non possumus censere ab eis intellectam fuisse mutationem substantialem, ut aqua et uxor Loth desiverint esse substantialiter idem quod fuerant. Imo in illa propositione « Verbum caro factum est, » non solum nulla substantialis, sed nec ulla accidentalis mutatio Verbi intelligi potest, cum utraque absolute repugnet in Deo; ergo iuxta hanc artem interpretandi neque possumus censere, in propositione altera indicari mutationem, quam doctor Pusey nominat sacramentalem, et quam reipsa in pane fieri affirmat.

Omissis vero huiusmodi responsionibus indirectis, quae tantummodo ostendunt illationem Doctoris esse absurdam, non tamen demonstrant rationem, cur sit absurda; consideremus ambas propositiones in se ipsis, quomodo conveniant et quomodo discrepent. Suppono ex Tractatu de Incarna-

tione, in priori propositione praedicatum *caro* esse positum per synecdochen notissimam in usu loquendi biblico pro concreto: Verbum factum est homo. Iam in hac propositione praedicatio « factum est homo » debet intelligi sensu proprio et substantivo: factum est realiter et substantialiter homo. Qui diceret, significari non Verbum substantialiter factum hominem, seu inhabitatione et relatione coniunctum cum homine, incideret in Nestorianismum; qui affirmaret, praedicatum *homo* intelligi non hominem substantialem, sed figuram vel virtutem hominis, incideret in docetismum vel Eutychianismum. In hoc ergo congruit propositio cum altera: panis fit corpus Christi, ubi aequae ex dictis necessario intelligitur, panem fieri realiter et substantialiter ipsum corpus Christi. Qui autem affirmant, indicari tantummodo figuram corporis Christi, vel panem in quo praesens sit corpus Christi, ii sequuntur priores quidem hermeneuticam Docetarum, posteriores Nestorianorum. Unde quod adversarius exprobat catholicis, propositioni « Verbum caro factum est » subiici sensum haereticum, si verbum *fieri* urgeatur, ut a catholicis urgeatur in propositione altera: « panis fit corpus Christi; » id possemus certe meliori iure retorquere in ipsum; si verbum *fieri* accipiunt in propositione Evangelii Ioannis eo sensu, quo illud detorquent in propositione altera « panis fit corpus Christi, » necessario incidunt in docetismum vel Nestorianismum.

At praeter hanc *proprietaem* significationis ac *realitatem substantialem* in praedicato duae illae propositiones nihil habent commune. In priori subiectum est Verbum h. e. persona secundum formalem rationem personalem et persona divina, in qua omnis mutatio absolute repugnat. Eo ipso, quod in praedicato enunciatur terminus substantialis *factum est homo*, necessario inferretur mutatio subiecti quod factum est homo, nisi subiectum esset Deus essentialiter incommutabilis; nullam ergo ibi indicari mutationem, non ex praedicato sed unice ex infinita perfectione subiecti intelligitur (cf. Tract. de Incarnat. th. XXXIII. n. II.). Porro sicut subiectum est persona divina denominata secundum naturam divinam, quam solam habet ante incarnationem, ita in praedicato *homo* significatur eadem persona divina

denominata secundum alteram naturam, quam in tempore assumpsit sibi que fecit propriam ita, ut Deus vere et substantive sit homo. Propositio igitur Deus est homo, non enuntiat naturam divinam esse naturam humanam, sed enuntiat identitatem personae quae in subiecto denominatur secundum unam, in praedicato secundum alteram suam naturam, atque ideo potest esse et est vera, quia persona divina potest habere et habet duplicem naturam. Unde et in propositione Deus Verbum fit homo, significatur velut via ad illum terminum *Deus-homo*, quod scilicet personae divinae habenti ab aeterno naturam divinam incipit in tempore propria esse natura etiam humana, citra mutationem non mutabilis Deitatis. Quid iam quaeso his simile est in propositione altera « panis fit corpus Christi? » Incipitne hypostasis panis absque sui mutatione habere duas naturas, unam qua sit panis, alteram qua sit corpus Christi reale et substantiale, atque adeo corpus Christi desinit esse in hypostasi Verbi et incipit esse in hypostasi panis? « Faciebat ad vanitatem Marcionis, ut panis crucifigeretur! » (Tertull. contr. Marc. l. IV. 40.).

Sepositis aegri somniis inspiciatur propositio: « panis fit corpus Christi. » Non enuntiat in subiecto hypostasis secundum formalem rationem hypostaseos, ut habens unam naturam, et in praedicato eadem hypostasis, ut habens aliam naturam, sed enuntiat in subiecto substantia spectata secundum naturam, et in praedicato alia natura substantialis, atque una dicitur fieri alia, quod in omnium hominum linguis significat et ab omnibus mentibus intelligitur non aliter, quam quod una desinat esse per successionem alterius in eius vicem. Unde verum est, quod dixi, praeter substantialitatem praedicati nihil esse commune duabus propositionibus ab adversario collatis, quasi idem *ferri* absque mutatione intelligi posset in una, quod intelligitur in altera. Ut conferri possent, deberet altera ita habere: Deus spectatus secundum naturam factus est corpus humanum. Tum sane, sicut in propositione de qua quaeritur, natura substantialis una diceretur fieri natura substantialis alia, eoque ipso intelligeretur dici natura divina desinere et in eius vicem succedere corpus humanum; quod quia propter

necessariam et incommutabilem essentiam divinam evidenter est absurdum, evidenter absurda esse intelligitur propositio enuntiata.

Maneat igitur, in universali professione (« panis transmutatur, transelementatur, convertitur, transit in corpus Christi; panis, de pane, ex pane fit, efficitur, conficitur corpus Christi; panis fit ipsum corpus Christi, ») enuntiarum successionem corporis Christi in vicem panis desinentis eo ipso, quod terminus, in quem dicitur fieri transmutatio, est reale et substantiale corpus Christi, cum praedicatum *corpus Christi* in hac professione aequae ac in verbis institutionis « hoc est *corpus meum* » ad quorum efficientiam declarandam illa refertur, sensum proprium necessario retineat, nec possit intelligi sensu improprio et translato sive pro figura corporis, sive pro re elevata ad virtutem corporis, sive pro re continente corpus Christi.

2°. *De termino, qui convertitur.* Modus loquendi Patrum de pane et vino, quae convertuntur, demonstrat, semper creditam fuisse conversionem substantiae (1) panis et vini (i. e. rei ipsius quae est panis ac vinum, intellectae sub accidentibus sensu perceptis: το νοουμενον δια των φαινομενων), ut desinat esse substantia panis et vini, atque incipiat esse corpus et sanguis Domini sub sensibilibus panis ac vini speciebus seu phaenomenis.

a) Docent Patres, ante consecrationem esse panem, post consecrationem *non esse amplius panem, sed tantummodo videri esse*; propter infallibile verbum Dei *fide credi de-*

(1) Discrimen essentiale inter *substantiam* et *accidens* nemini est incompertum; *substantia*, quod aptum est naturaliter, ut in se et per se exstet; *accidens*, quod naturaliter non potest esse nisi inhaerens alteri ut subiecto (entis ens). De specialibus tamen accidentium proprietatibus potest esse diversitas opinionum, quin ideo tollatur essentiale illud discrimen *accidentis* et *substantiae*. Unde putida est cavillatio Professoris Oxoniensis p. 160. Ad verba Catechismi Tridentini: « Panis nomine Eucharistia appellari consuevit, tum quia panis speciem habet, tum quia naturalem alendi et nutriendi corporis vim, quae panis propria est, adhuc retinet, » ille adnotat: « If this be so, the statement of the change of substance would seem to become a name, since every thing would be supposed to remain, which the human mind can conceive of as the *substance* of a physical object. »